mogelijk weer te geven. Heeft de meerderheid der rechters zich geplaatst op het standpunt, dat een Kerk trouw moet blijven aan hare belijdenis, omdat die belijdenis als 't ware het wezen der Kerk uitmaakt, zoodat wanneer de meerderheid die belijdenis verlaat of verandert, de ware voortzetting der Kerk te vinden is bij degenen, die aan de belijdenis vasthouden en hun ook het kerkegoed toekomt, — de minderheid heeft waarlijk niet ten onrechte er op gewezen, dat de Kerk, aldus voor heel haar toekomst gebonden wordt aan een petrefacte belijdenis, ophoudt een *levende* Kerk te zijn, en in confessionalisme versteenen en wegsterven moet.

Het betoog van Lord Macnagthen laten we vooropgaan, omdat hij de quaestie het zuiverste poneerde, en zich het minst ophield met juridische spitsvondigheden.

Voorop stelde Lord Macnagthen, dat ook hij de quaestie van wettelijk standpunt uit beoordeelen wilde, en erkende hij dat het proces ging over de vraag, of het kerkegoed, dat voor een bepaald doel was gegeven, n.l. voor de Vrije Kerk, door de vereeniging met de Presbyteriaansche Kerk en de daarmee gepaard gaande veranderingen in de belijdenis, aan zijn oorspronkelijke bestemming onttrokken was. Zoo ja, dan was de klacht over breach of trust rechtvaardig, zoo neen, dan moesten de klagers, i. c. de Vrije Kerk, worden afgewezen.

Vandaar dat hij, evenals de meerderheid, zich beriep op de deed of trust, de acte van vertrouwen waaronder het goed gesteld was. In deze acte stond, dat het goed bestemd was voor de Vrije Kerk. En er bestond geen geschil over de vraag, dat onder deze Kerk te verstaan was „de vrijwillige vereeniging van belijdende Christenen, gesticht door die predikanten van de Staatskerk van Schotland, die in 1824 bij de merkwaardige gelegenheid, die bekend staat als de Scheiding, zich onttrokken aan de Staatskerk, of, volgens hun eigen beschouwing van deze gebeurtenis, zich afscheidden van den Staat, met zich meenemende het grootste deel van de ambtsdragers van de Staatskerk en ten minste de helft van haar belijdenis doende leden, terwijl ze zonder ophouden volhielden dat zij zelf en hun volgelingen in toekomstige tijden de oude en ware Kerk van Schotland waren. Terwijl zij met die hooge pretenties optraden, verklaarden zij zich vast te klemmen aan de beginselen en de practijk van de Kerk van Schotland, wat betreft de leer, den eeredienst, de tucht en de kerkregeering, maar zonder de kluisters of banden, die de betrekking met den Staat meebracht en gezuiverd van elken smet van Erastianisme (d. w. z. het beginsel, dat de Staat over de Kerk te zeggen heeft)."

Na zoo eerst het ontstaan der Vrije Kerk geteekend te hebben, gaat Lord Macnaghten aldus voort:

„De quaestie schijnt mij, derhalve, deze te zijn: Was de aldus gezuiverde Kerk, — de Vrije Kerk, — zoo gebonden en vastgehouden door de belijdenisschriften van de Kerk van Schotland, die golden ten tijde van de Scheiding, dat afwijking van deze belijdenisschriften op eenig wezenlijk punt een schending zou zijn van die belijdenis of dat getuigenis, dat de ongeschreven grondwet van haar stichting kan genoemd worden, en daaruit noodzakelijk zou volgen dat er misbruik van vertrouwen heeft plaats gevonden bij het beheer der goederen, die voor geen ander doel zijn bijeengebracht dan om de Vrije Kerk te onderhouden, — de Kerk van de Scheiding? *Was de Vrije Kerk door de eigenaardige wijze zelve waarop zij in het aanzijn trad, gedwongen met zoo wanhopenden greep zich te moeten vastklemmen aan hare aan Gods Woord ondergeschikte formulieren van eenigheid* (subordinate standards) dat zij geen vat meer heeft op of aanraking met de hoogste richtsnoer van het geloof? Was zij van haar geboorte af onvatbaar voor alle groei of ontwikkeling? Was zij in een woord een afgestorven tak en niet een levende Kerk?"

Dit was volgens Lord Macnaghten de werkelijke vraag waarom het ging. Daarom keurde hij het af, dat men deze quaestie als 't ware „verdonkeremaand" had, door een breed onderzoek in te stellen naar het zoogenaamde „beginsel van een staatskerk", een beginsel dat volgens hem „veel had van de misleidende bekoring van een dwaallicht en weinig of veel beteekende naar mate men een der meest duistere gedeelten van de Westminster Confessie verkoos uit te leggen; een gedeelte dat in zekeren zin geen Christen, naar hij meende, zou weigeren te beamen, maar dat in den mond van een Kerk, die de Staatskerk had verlaten en zich afgescheiden had van den Staat, alleen beteekenis kon hebben als een ideaal van volmaaktheid, op deze aarde althans onbereikbaar tot de komst van het duizendjarig rijk".

Hij liet daarom verder deze quaestie glippen, om heel de kracht van zijn betoog op de door hem gestelde vraag te richten.

In de eerste plaats beriep hij er zich op, dat de zoogenaamde Evangelische partij, die later tot de scheiding was overgegaan, in 1838 in de Generale Synode een resolutie had aangenomen, waarin zij op de meest krasse wijze voor de geestelijke onafhankelijkheid en de autonomie der Kerk opkwam en o. a. verklaarde „dat de Heere Jezus als Koning en Hoofd der Kerk, in die Kerk een regeering had aangesteld door middel van kerkedienaren onderscheiden van de burgerlijke overheid, en dat in alle zaken betreffende de leer, de kerkregeering en de tucht van deze Kerk, hare kerkelijke vergaderingen uitsluitend de macht hadden om recht te spreken gegrond op het Woord van God, welke kerkelijke macht (naar luid der woorden van het tweede Book of Discipline) onmiddellijk uit God en den Middelaar Jezus Christus afdaalt en geestelijk is, geen wereldlijk hoofd op aarde hebbende, maar alleen Christus, den eenigen geestelijken Koning en Heerscher over zijn Kerk." De Evangelische partij, waaruit later de Vrije Kerk geboren werd, had dus van meet af het recht der Kerk gevindiceerd om in haar kerkelijke vergaderingen ook over de leer te beslissen; juist daarin zoekt ze de „geestelijke zelfstandigheid der Kerk" tegenover de suprematie van den Staat; en het ging dus niet aan de Kerk, wanneer zij van dit recht gebruik maakte, voor te stellen als ontrouw aan haar origine.

Een tweede pijl op zijn boog ontleende Lord Macnaghten aan de verklaring der Vrije Kerk, dat zij geen secte was maar zichzelf beschouwde als de Nationale Kerk van Schotland. „Wat was de Vrije Kerk? Verliet zij de Kerk als een secte of een scheurkerk of een gezelschap met bijzondere geloofsbelijdenissen, die afgesneden en verdroogd waren en vastgesteld in de preciese taal van een notaris? Niets van dat alles. Zij die de Kerk verlieten, gingen heen met de verklaring, dat zij niet een secte waren, maar de Nationale Kerk en dat zij nog waren *de Kerk van Schotland*. „Wij zijn, zeiden zij (om de woorden van Dr. Chandlish aan te halen, die in beteekenis alleen onderdeed, indien hij onderdeed, voor Dr. Chalmers zelf), wij zijn nog de Kerk van Schotland, de eenige Kerk die dien naam verdient, de eenige kerk die kan gekend en onderkend worden, doordat zij vasthoudt aan die beginselen, aan welke de Kerk van onze vaderen trouw was, toen ze rondzwierf op de bergen en in de velden, toen ze onder de verdrukking was, toen ze een uitvaagsel van de wereld was. En terwijl we gelooven dat we geen afgescheidenen zijn van de Kerk, maar de Kerk afgescheiden van den Staat; dat we niet zijn een secte losgemaakt van de Staatskerk, maar dat we de Kerk van Schotland zijn losgemaakt van den Staat; houden wij ons zelf gerechtigd, zonder eenige geringschatting van andere godsdienstige vereenigingen, het beginsel te mogen aannemen en diensvolgens te mogen handelen, dat het onze plicht is te handhaven het karakter van de Nationale Kerk van Schotland."

Voor de bedenking, dat dit standpunt *volgens de wet* toch onthoudbaar is, gaat Lord Macnaghten niet uit den weg:

„Een onthoudbare positie zal men zeggen uit het oogpunt van de wet! Zij gingen heen niet als kerk, maar als individuen, die zich afscheidden van de Kerk, en zij vereenigden zich wederom tot een vrijwillige vereeniging van belijdende Christenen. Dat moge zoo zijn; maar in hun eigen oog en in dat hunner aanhangers, en ik mag er bij voegen ook in het oog van andere kerken, die niet van hun gemeenschap waren, droegen zij het karakter van de Nationale Kerk op Schotland." Op hun eigen standpunt zich plaatsende kan men dus niet ontkennen, dat zij al de macht hebben, die een Nationale Kerk toekomt. Tot de macht van zulk een Nationale Kerk nu behoort, dat zij ook over de belijdenis beslissen kan.

„Ik kan, zoo ging Lord Macnaghten voort, al spreek ik hier voor mij zelf, mij geen voorstelling vormen van een Nationale Kerk, die, wanneer ze vrij is en niet gebonden door den Staat, niet ten minste de macht bezit de onderteekenings-formules, die ze aan haar eigen ambtsdragers voorlegt ook te herzien en te verbeteren en de macht, om met gezag te verklaren, dat voor hare leden eenige speling van inzicht geoorloofd is met betrekking tot die zaken, die, volgens de gewone opvatting der menschen, geen geloofszaken zijn. Ik stem toe dat een *secte* het een of ander artikel of artikeltje, hoe onbeduidend of absurd, tot een geloofsartikel kan verheffen. Maar ik neem het standpunt in dat de aanhangers der Vrije Kerk geen secte zij en dat zij het beginsel van de staatskerk nooit tot een geloofsartikel gemaakt hebben. Doch ik ga nog verder. Dit beginsel van de staatskerk, wat het ook moge zijn, kan niet meer autoriteit hebben dan het artikel van de Westminster confessie, waarin het onderstelt wordt te zijn neergelegd. Indien de kerk macht heeft haar Geloofsbelijdenis te verbeteren, dan kan ze, dit spreekt vanzelf, aanleiding vinden om te verklaren, dat het beginsel van de staatskerk moet beschouwd worden als een open vraagstuk, waaromtrent ieder mensch vrijheid heeft zijn particulier gevoelen te hebben." Lord Macnaghten beroept zich dan verder op den Catechismus, dien de Vrije Kerk zelf had uitgegeven en waarin dit recht van de Kerk om te oordeelen over geloofsgeschillen uitdrukkelijk werd gehandhaafd. Het is te begrijpen dat Lord Macnaghten op zijn standpunt kort maar krachtig de beteekenis van de beslissing, die de rechters hadden te nemen, aldus saamvat: „Ik zou wat mij aangaat lang aarzelen voor ik mijn stem zou geven aan een beslissing, die de Vereenigde Vrije Kerk dwingen, of in elk geval haar er toe leiden wil *om de Schriften ondergeschikt te maken aan de Westminstersche geloofsbelijdenis.*"

Ten slotte zij er nog op gewezen, hoe Lord Macnagthen, wiens naam doet veronderstellen dat hij zelf van Schotsche origine is, met de grootste waardeering over den arbeid der Vrije Kerk en der zoogenaamde Evangelische partij spreekt. Van de laatste zegt hij: „Zij waren de partij van vooruitgang, van hervorming en van uitbreiding van de Kerk. Zij planten de banier der religie in de ver verwijderde districten van de Hooglanden. Zij hebben zendingsposten gevestigd in alle deelen van de wereld. Hun ijver en bezieling vormden, gelijk hun aanhangers roemden, een treffend contrast met de apathie en lauwheid van de Moderaten."

Ds. Chalmers, den stichter der Vrije Kerk, noemt hij „een groot theoloog en een welsprekend redenaar, die een wonderlijke gave had van te organiseeren en iets van het genie van een staatsman."

Hij is vol bewondering voor de kracht, die de Vrije Kerk ontwikkeld heeft, zonder eenige hulp van den Staat. „De schitterende offervaardigheid van de Vrije Kerk, uitgeoefend op een grondslag en op een wijze, die nooit te voren was verstaan of beproefd, heeft deze kerk in haar eigen land op eenzelfde hoogte geplaatst met de Staatskerk en haar, wat haar zendingsarbeid in den vreemde aangaat, een positie geschonken, die stellig niet voor die der Staatskerk onderdoet."

En hoe hoog Lord Macnagthen haar moed stelt om met de Staatskerk te breken, blijkt wel uit zijn slotwoord, waar hij van de thans bestaande Vrije Kerk zegt: „Ik denk dat zij nog recht heeft op evenveel eerbied — ik had bijna gezegd, evenveel heilige bewondering (veneration) — als toen zij de staatskerk verliet, om der conscientie wille afwerpende de banden en verzakende de voordeelen, die de betrekking met den Staat medebracht."

Uit de Pers.

Prof. Honig opent in de *Bazuin* met het nieuwe jaar een reeks artikelen over de *Religie*, die in populairen vorm zullen meedeelen, wat de wetenschap onzer dagen omtrent oorsprong en wezen der religie leert.

Na voorop te hebben gesteld, dat de profetie van de wegbereiders der Fransche Revolutie, dat de dagen der religie geteld waren, schitterend gelogenstraft is door het feit, dat de religie thans meer dan ooit een macht is geworden in het leven, en de diepste denkers zich bezighouden met de verschijnselen der religie te onderzoeken, toont hij in dit eerste artikel aan, hoe ook deze studie in den toovercirkel van het evolutie-dogma is geraakt.

Het is nog niet zoo lang geleden, dat het in de kringen der zoogenaamde »Vrijdenkers" altoos zóó werd voorgesteld, alsof de godsdienst zijn ontstaan eenvoudig te danken had aan het bedrog van de priesters. Men redeneerde hierbij aldus. Evenals nu zoo kwamen ook vroeger in het rijk der natuur telkens gebeurtenissen als onweder, storm, aardbeving en wat dies meer zij, voor, die de menschen met ontsetting vervulden. Zoo zijn lieden, die hunkerden naar macht over hunne medemenschen en tevens naar een gemakkelijk en goed leven, op het denkbeeld gekomen, dat zij hiervan voor zich zelven wel profijt konden trekken. Zij overlegden, wanneer het ons gelukt onze landlieden wijs te maken, dat deze natuurverschijnselen door onzichtbare wezens of »goden" worden veroorzaakt, en dat wij door deze goden als hunne tolken zijn aangesteld, dan zullen zij gaarne bereid zijn tegen eene milde stoffelijke vergoeding onze tusschenkomst tot bevrediging der goden in te roepen. Daarop voegde men de daad bij het woord. De proef werd genomen — en deze gelukte bij uitnemendheid. De lieden lieten zich bedriegen. En zoo ontstonden de godsdiensten en de priesterklassen.

Allengs meer is men echter in de wetenschappelijke kringen zelfs van het moderne denken tot het inzicht gekomen, dat op zulk eene platte wijze een zóó algemeen en een zóó machtig verschijnsel als de Religie onmogelijk kan worden verklaard. En hoort men niettemin in onze dagen o. a. door woordvoerders der sociaal-democratische partij deze zienswijze nog voordragen, dan blijkt hieruit eenvoudig, dat zij, die zich zoo gaarne aandienen als de mannen van kennis en vooruitgang, niet op de hoogte zijn van hun tijd.

In onze dagen wordt dan ook eene geheel andere opvatting voorgestaan. »Onze tijd staat nu eenmaal in het teeken van evolutie. De mensch schijnt gebroken te hebben met de gewoonte, het wisselende en veranderende te gevoelen als moeite en dus te zoeken naar iets constants. De 19de eeuw vindt het heerlijke van het leven juist in die wisseling; de waarde van het leven ligt niet meer in het oogenblik, maar in het voorbijsnellende. De mensch zocht voorheen in den godsdienst negatie van den tijd, de 19de eeuw niet meer". (Dr. P. D. Chantepie de la Saussaye).

Nu is van algemeene bekendheid wat onder dit evolutiedogma te verstaan zij. Van eene schepping, van een roepen der dingen, die niet zijn, alsof zij waren, wil men niet meer weten. Alles wat wij in de natuur rondom ons zien, heeft zijn ontstaan te danken aan een proces van ontwikkeling, dat eeuwen duurde. Uit de lagere soort is de hoogere voortgesproten. Uit de plant is het dier, uit het dier is de mensch. Zoo is 't ook op religieus terrein.

Men weigert de leer te aanvaarden, dat de menschheid oorspronkelijk geloofde, dat er slechts één God was, en dat ieder gehouden was, dien God lief te hebben boven alles en den naaste als zichzelven. Neen, zoo zegt men, deze verheven religie was niet 't aanvangspunt van den langen weg, dien de godsdienst had af te leggen, maar het eindpunt. De oudste religie was geheel anders. Zij stond nog op een zeer lagen trap, en voor hen, die in onze beschaafde landen geboren zijn, is het haast niet te gelooven, hoe plomp en ruw de oorspronkelijke, de oudste vorm der religie wel was. Ja men gaat nog verder. De bekende Duitsche wijsgeer Eduard von Hartmann betoogde, dat, wijl bij den hond reeds bespeurd wordt liefde voor zijn meester, gepaard met een gevoel van ondergeschiktheid en vrees, eigenlijk de aanleg tot religiositeit reeds bij de dieren is te vinden. En dat die aanleg niet tot ontplooiing kwam, is eenvoudig te verklaren uit het feit, dat het dier te zeer opgaat in het zoeken van spijs en drank.

Zoo eenstemmig als nu echter door het moderne denken de idée van evolutie ook op het terrein der religie is overgebracht, zoo groot is aanstonds het verschil onder de religionsphilosofen, als zij zich uitspreken over de vraag, welke heidensche religie dan wel als de oudste moet worden beschouwd. Beweert men toch, dat de oorspronkelijke vorm der religie bij geen enkel volk wordt gevonden, men meent tegelijkertijd, dat bij één van die volkeren die nog zoo goed als geen cultuur kennen, die godsdienst moet worden aangetroffen, die de meeste gelijkenis vertoont met den oudste. Maar welk van die cultuurloose volkeren en welke heidensche religie is dit nu?

Het zou ons veel te ver voeren, als wij al de antwoorden gingen opsommen, die op deze vraag gegeven zijn.

Eene opinie, die veel ingang vond, is deze. De natuurmensch is begonnen óf met boomen, bronnen, steenen en dieren te vereeren óf met zon, maan, storm, onweder, aarde en hemel te aanbidden. Deze dingen dacht men zich dan als levende wezens. In een boom huisde een god. De zon strekte aveneens een god tot verblijfplaats. En deze goden werden in twee groepen ingedeeld: De goeden en de boozen, echter met dien verstande, dat de goeden niet altoos goed en de kwaden niet altoos kwaad waren. Aan dit geloof paarde zich vervolgens de voorstelling, dat een god zich tijdelijk uit zijne eigenlijke woonplaats kon verplaatsen. Een god, die in een dier school, kon voor eene wijle eene menschelijke gestalte aanemen. Vandaar dan de afgodsbeelden, die eensdeels de gestalte van een mensch en anderdeels de gestalte van een dier vertoonen — afgodsbeelden, die met name in Egypte, Assyrië en Indië werden vervaardigd. Toen de religie deze gestalte gekregen had, is men vervolgens op de gedachte gekomen, dat er ook geesten waren, die niet in een boom of dier of in de zon hunne woonplaats hadden, maar in de geestenwereld. Naar die wereld der geesten verhuisden ook de zielen der afgestorvenen. En waar men nu leefde in de voorstelling, dat ook dezen deel bleven nemen aan de lotgevallen der familie, daar kon het niet uitblijven, of ook zij zijn allengs vereerd geworden.

Tegenover deze meening, die door Réville, Max Müller, Eduard von Hartmann e. a. is voorgedragen, en die het Naturisme wordt genoemd, staat eene andere, die met het Hoogduitsche woord Ahnenkult, aanbidding der voorvaderen, gekarakteriseerd wordt. Zij vond in den bekenden Engelschen wijsgeer Herbert Spencer haar representant, terwijl zij in meer gematigden vorm door Julius Lippert is voorgedragen. Spencer beweerde, de vereering van de zielen der afgestorvenen is niet pas in zwang gekomen, toen de religie reeds eenige phasen van ontwikkeling doorloopen had, maar juist omgekeerd. De alleroudste godsdienst wist van geen goden. Vereerden deed men oorspronkelijk alleen de geesten der voorvaderen. Toen nu echter geslacht na geslacht het dal des doods was ingegaan en alzoo de voorvaderlijke geesten zeer menigvuldig in getal waren geworden, is men de oudsten hunner tot den rang van goden gaan verheffen. Aanvankelijk waren deze goden gelijk in macht. Maar zóó bleef het niet. Wat men waarnam in de menschenwereld, bracht men op de geestelijke wereld over. Wisten onder de kinderen der menschen sommigen zich tot beheerschers van de overigen op te werken, in de geestelijke wereld verhieven zich eveneen enkele geesten, zoowel uit de gelederen der goeden als uit die der boozen, boven de anderen. Zoo kreeg men de onderscheiding tusschen de lagere en de hoogere, de minder en meer machtige goden. Hiermede was echter het proces nog niet voltooid. Later opperde men het denkbeeld, dat niet alle geesten der afgestorvenen naar het Jenseits gingen, maar velen ook een zetel zochten in stoffelijke dingen of in dieren. Zoo werden ook deze stoffelijke dingen (fetisisme [1]) en deze dieren vereerd. En daarna, nog verder voortschrijdende, kwam men ten laatste tot de vereering van planten (waartoe 't feit, dat sommige planten eene narcotiseerde werking uitoefenen, zal hebben bijgedragen,) bosschen, bergen, zeeën, zon en maan.

Officieele Berichten.

NIEUWEROORD (bij Hoogeveen). De eerste dag van het pas ingetreden jaar, was voor ons een dag van rijke zegeningen. Door den krachtigen arbeid der vorige en der tegenwoordige Predikanten, woonden in deze omgeving vele leden der Gref. kerk te Hoogeveen. De verre afstand deed echter telkens de begeerte wakker worden, hier tot zelfstandige kerkformatie te mogen komen. In het vorige jaar was reeds door onzen kerkeraad een gunstig gelegen terrein aangekocht, met een huis, uitstekend geschikt voor een pastorie. Op onbekrompene wijze plaatste hij daarnaast een sierlijk en doelmatig kerkgebouw. En den 1ste Januari hadden wij het voorrecht de bevestiging te mogen aanschouwen van enkele broeders in het ambt van Ouderling en Diaken. De Heere heeft groote dingen aan ons gedaan, dies zijn wij verblijd.

Moge de Heere nu verder met Zijnen zegen onder ons wonen. En geve Hij ons eerlang een eigen Leeraar, die ons in de verkondiging des Woords kan voorgaan.

Van harte betuigen wij onzen dank aan den kerkeraad te Hoogeveen, en niet het minst aan de Pred. aldaar, die met niets ontzienden moed en ijver, dit heerlijk werk hebben mogen tot stand te brengen.

Namens den kerkeraad:
J. J. DE JONG, *praeses.*
L. DOVE, *scriba.*

Nieuweroord, 11 Jan. 1905.

Classis 's-Hertogenbosch.

De classis 's Hertogenbosch vergadert Donderdag 19 Januari a.s. Gewone tijd en plaats. Stukken voor het agendum worden bijtijds ingewacht.

Namens den kerkeraad van 's-Bosch,
J. M. MULDER.

Buitenland.

Duitschland. De „Lutherischen Rundschau" over de Gereformeerde belijdenis.

Reeds maakten wij met een enkel woord gewag van het feit, dat op den 10ten Dec. 1904 het Pruissische Heerenhuis besloot, dat er kerkelijke belasting zou worden geheven ten bate van de Evangelische landskerk. Dit besluit was in overeenstemming met hetgeen de Algemeene Synode dier kerk had aangenomen. Wanneer deze kerkelijke belasting alleen aan hen van staatswege opgelegd was, die tot de Evangelische Pruissische landskerk behooren, zou dit ons niet bevreemden. Doch het Heerenhuis heeft bepaald, dat allen die tot eene landskerk buiten Pruissen behooren, belastingplichtig zijn wanneer zij zich in Pruissen komen vestigen, ook wanneer zij in een gemeente komen waarin eene kerk gevonden wordt, die eene belijdenis heeft welke met die van den ingekomene niet overeenkomt. De gemeenten worden daardoor beschouwd als tot de Unie te behooren, en de Unie heeft deze eigenaardigheid dat zij eene gemeenschappelijke belijdenis niet, beschouwd als accoord van kerkelijke gemeenschap, maar allen tot leden der kerk verklaart, al behooren zij tot de Luthersche of tot de Gereformeerde gezindheid. Met andere woorden: als een Gereformeerde zich uit het graafschap Hessen in een gemeente van Pruissen komt vestigen, waar zich alleen een Lutherse gemeente bevindt die tot de Unie behoort, dan is deze Gereformeerde verplicht belasting te betalen voor het onderhoud der Luthersche kerk van zijn nieuwe woonplaats.

Deze staat van dingen geeft aan de *Lutherischen Rundschau* aanleiding tot de volgende uitingen: „Wanneer de Pruissische Unie werkelijk een Unie in de leer was (hetgeen alleen mogelijk zou zijn, als de Luthersche leer voor de Gereformeerde prijsgegeven werd, want de Luthersche leer en de Gereformeerde opvatting omtrent de erfzonde, de wedergeboorte, van den persoon van Christus, van de genade, bekeering en de sacramenten sluiten elkander uit als olie en water), dan mag geen ernstige, conscientieuse Luthersche, die de waarheid heeft leeren kennen, in haar blijven." Tegenover de bewering, dat men in den strijd tegen den gemeenschappelijken vijand, het ongeloof, op het verschil tusschen Luthersch en Gereformeerd niet zoozeer den nadruk leggen moet, wordt ingebracht: „Wij weten, dat de afval van het geloof alleen gekeerd kan worden door de volle Evangelische waarheid en niet door de half rationalistische, half Evangelische Gereformeerde leer. Wil men in de gemeenten onder het volk en in den Staat den afval bestrijden, dan moet alles er op worden aangelegd, dat de half-ware Gereformeerde leer steeds meer verdwijne en de volle Luthersche waarheid altijd meer veld winne".

Wij zien hieruit, dat vele Lutherschen in Duitschland nog steeds het standpunt innemen, dat zij in de 16de eeuw voorstonden, waardoor zoo onnoemelijk veel schade aan de zaak der reformatie werd gedaan. Hoe meer men in de geschiedenis der reformatie arbeidt, hoe meer men tot de overtuiging komt, dat niet Calvijn, maar de volgers van Luther een enghartig confessioneel standpunt innamen, waardoor van een gemeenschappelijke actie tot reformatie der kerk geen sprake kon zijn.

A's de *Lutherischen Rundschau* dan verder de Unie bespreekt, laat dit Luthersch orgaan zich aldus hooren: „De tegenwoordige rechtstoestand van onze kerk is rechtens en feitelijk het best weer te geven door de uitdrukking: confederatieve Unie", welke in de plaats van de vroegere Unie is gekomen, die in een samensmelting der beide belijdenissen bestond. Het haalt daarbij eene uitspraak aan van den president van den Opper-kerkeraad in 1894, die zich aldus op de Generale Synode uitliet: „Ik ben gemachtigd tot de verklaring, dat de ontwikkeling der Unie in den zin van een confederatie geheel overeenstemt met de wenschen en plannen van den Oppersten Bisschop der kerk (den koning van Pruissen).

Voorts wijst men er op, dat bij de beraadslagingen in het Pruissische Heerenhuis de vertegenwoordiger van het hoogste kerkbestuur verklaarde: „dat in de Unie de Luthersche en Gereformeerde kerken slechts voor het uitwendige tot een gemeenschappelijk bestuur vereenigd zijn." Hieruit wordt dan het besluit getrokken, „dat alle gemeenten die vóór 1800 zuiver Luthersch waren, nog tegenwoordig zuiver Luthersch zijn; dat deze daarom geen Gereformeerd predikant behoeven te dulden en dat het Heilig Avondmaal niet aan een Luthersch altaar door een Gereformeerd predikant mag bediend worden, indien deze aan de valsche opvatting van dit sacrament vasthoudt."

Hierin gaat de *Lutherischen Rundschau* ongetwijfeld tever. De toestand is deze: Door de Unie is geen nieuwe geloofsbelijdenis opgesteld, die de Lutherschen en de Gereformeerden hadden te aanvaarden, doch in de Pruissische landskerk bestaan de beide belijdenissen als dezelfde rechten hebbende, maar toch zoo, dat de aanhangers van beide belijdenissen niet twee verschillende kerkelijke lichamen vormen, maar in een lichaam vereenigd zijn, dat door een kerkbestuur bestuurd wordt. Het kan dus geschieden, dat Gereformeerden en Lutherschen onder één kerkeraad, tot eene plaatselijke kerk vereenigd zijn. Welk karakter zulk eene gemengde gemeente vertoonen zal en hoe de vrede onder de beide partijen zal bewaard blijven, hebben de gemeenteleden onder elkander uit te maken. De omstandigheid dat in de Pruissische landskerk beide belijdenissen onderscheiden worden, geeft geen recht om te stellen, dat de eene partij de andere van het Heilig Avondmaal kan uitsluiten. In Rijnland en Westfalen is het gemeenschappelijk avondmaal vieren door de kerkenordening uitdrukkelijk bepaald.

Wij betreuren dezen stand van zaken en zijn er van overtuigd, dat die zoowel voor Lutherschen als Gereformeerden schadelijk moet genoemd worden. Maar dit neemt niet weg, dat de feitelijke toestand in Pruissen is gelijk wij dien uiteenzetten.

Hoe de mannen van de *Lutherischen Rundschau* over de Gereformeerde leer denken, blijkt nog uit de volgende uitlating: „Het is zeer verkeerd, dat Luthersche predikanten in de prediking nooit over de sacramenten spreken, maar alleen over het geloof handelen; ook is het een gevaar, dat zij van het geloof in Gereformeerden trant een werk des menschen maken, terwijl het toch slechts een gave des Heiligen Geestes is." Dat de Heidelberger Catechismus in vraag 21 zegt, dat het geloof niet alleen een zekere kennis is van God en zijn beloften, in het Evangelie geopenbaard, maar ook een hartelijk vertrouwen, dat de Heilige Geest door het Evangelie in ons werkt, schijnen de redacteurs niet te weten. Over het algemeen moet er over geklaagd worden, dat de Lutherschen in Duitschland, zonder onderzoek van hetgeen de Gereformeerden kerken belijden, eenvoudig de Gereformeerde leer als rationalistisch in een hoek schuiven. Als zij zich de moeite wilden getroosten, om het leven en streven van Calvijn eenigszins nauwkeurig te bestudeeren, zouden zij zeker tot een rechtvaardiger oordeel komen. Voor de komst van het koninkrijk Gods in Duitschland, is het vasthouden aan oude vooroordeelen zeker niet bevorderlijk.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

OOST EN WEST.

XLII.

EEN VERRASSING.

Op zekeren dag kwam Karel uit de school, toen hij een ongewone drukte op straat bemerkte. Weldra bleek hem de oorzaak. Er was een groot schip uit Nederland aangekomen, en zooals hij weldra vernam, op het vaartuig dat „De Paradijsvogel" heette, bevond zich een hoog heer, een der bestuurders of directeuren van de Oost-Indische Compagnie. 't Was, gelijk men weet, deze Compagnie of maatschappij, die 't gezag over de kolonie in handen had.

Wat deze heer doen kwam wisten slechts enkelen en kan ik ook niet zeggen. Genoeg, dat hij met veel eerbewijzen werd ontvangen en dadelijk naar het kasteel geleid. Dit was een sterkte, die tot verblijf diende voor de gouverneurs of bestuurders der Kaapkolonie. Het kasteel bestaat nog.

De directeur bleef eenige dagen als gast op het kasteel, waar hij blijkbaar veel te bespreken en te behandelen had. Daarna deed de heer De Cuyper, zoo heette de bezoeker, onderzoek naar allerlei. Hij bezocht de schansen en vestingwerken, de kerk en de magazijnen, de haven en zooveel meer. Ten slotte kwam hij ook in de school, aan wier hoofd Karel stond.

De jongens en meisjes die anders luidruchtig genoeg konden zijn, waren nu zoo stil als muizen. Want voor de heeren van de Compagnie, die zoo ongeveer doen konden wat zij wilden, had ieder ontzag, tot de jeugd toe. De meester liet de kinderen lezen en schrijven en daarna begon het cijferen, of rekenen, zoo als wij zouden zeggen. Wat voor sommen in dien tijd werden opgegeven? Wel, ze zagen er heel anders uit dan gij er vrienden, nu op school krijgt, en waren vaak tamelijk onduidelijk opgesteld. Soms echter waren ze ook op rijm, wat heel aardig was, b.v.:

[1]) Het is van belang hierbij op te merken, dat eigenlijk van het fetisisme (afgeleid van het woord feitico — een voorwerp, dat vereerd werd) als eene zelfstandige religie niet kan gesproken worden, omdat nergens een stam te vinden is, die enkel den fetis vereert.